

KRÁTKÝ POHLED NA VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY LIKVIDACE A NA POSTAVENÍ LIKVIDÁTORA

MARIE ZAHRADNÍČKOVÁ

Milý pane profesore,

při výběru tématu diplomové práce o likvidaci obchodních společností jsem diplomantovi doporučila, aby stručně pojednal i o vývoji právní úpravy. V té chvíli jsem si však uvědomila, že sama o ní vím jen velice málo, v podstatě, že znám jen její současnou právní úpravu. A tak mi nezbylo než vyhledat, v době prázdnin, příslušné právní předpisy a stát se zase o něco málo informovanější. Nemyslím, že jde o téma, které hýbe současností, přesto jde o takový nástroj, který má a i nadále bude mít pro naši obchodní praxi nesporný význam. A zde jsou tedy poznatky, ke kterým jsem dospěla.

I.

Definice likvidace není v současné době právně upravena a to se týká i všech předchozích úprav. Přesto jde o slovo běžné a většině lidí známé, každý by je uměl s větší či menší nepřesností vysvětlit. I tak se domnívám, že by i tento pojem stál za určitou analýzu, neboť v sobě skrývá řadu otázek. Můj dnešní pohled se však zaměřuje jiným směrem.

O likvidaci má smysl hovořit tehdy, když už „životaschopnost“ určité právnické osoby přestává být aktuální, ať už z jakéhokoliv důvodu. V takovém případě je nutno ukončit její existenci a způsob, jakým se tak činí, byl vždy a je i nadále předmětem právní úpravy, stejně tak jako její založení a vznik.

O charakteru právnických osob se po celá dlouhá desetiletí, zejm. v 19. století, vedla diskuse. Aniž by byla ukončena a tento problém vyřešen, rakouský obchodní zákoník č. 1/1863 ř. z. zakotvil existenci obchodních společností, konkrétně upravil právní poměry veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti, komanditní společnosti na akcie a akciové společnosti, z nichž akciovou komanditu a akciovou společnost pak nepřímou za právnickou osobu prohlásil. Charakterem těchto obchodních společností se zde nemíním zabývat, jenom poukazuji na fakt, že s jejich založením a vznikem upravil zákon i jejich zrušení a v souvislosti s tím i jejich likvidaci. Úprava likvidace byla obsažena v části páté v čl. 133 až 145 a týkala se veřejné obchodní společnosti a dle

článek 172 i společnosti komanditní. S nepatrnými odchylkami byla pak aplikovatelná i na akciovou komanditu (čl. 205) a na akciovou společnost (čl. 244).

Aniž by byla likvidace v příslušných ustanoveních definována, vyplynulo z nich, že jejím cílem bylo ukončit veškerá jednání společnosti, vyrovnat dluhy a pohledávky a zpeněžit jmění společnosti. Z toho důvodu likvidátoři mohli společnost zastupovat, a to i před soudy, činit narovnání a uzavírat kompromisy, činit i nová jednání, pouze však k ukončení činnosti společnosti.

Po zrušení společnosti bylo zákonem v příslušných ustanoveních stanoveno, že se kromě prohlášení konkursu, provede likvidace:

- likvidaci mohli vykonávat všichni dosavadní společníci nebo jejich zástupci, jestliže jednohlasné usnesení společníků nebo společenská smlouva nestanovila jinak,¹
- na návrh jednoho společníka mohl z vážných důvodů ustanovit likvidátora soud i z osob mimo společnost,
- odvolat likvidátory bylo možné jednohlasným usnesením všech společníků nebo tak mohl učinit soud na návrh jednoho z nich, byly-li proto vážné důvody,
- zápis, jakož i ukončení funkce likvidátorů muselo být zapsáno do obchodního rejstříku,
- bylo-li likvidátorů několik, museli jednat společně, jestliže nebylo stanoveno, že mohl jednat každý samostatně,
- prodej nemovitostí mohl být proveden jen veřejnou licitací (dražbou), jestliže všichni společníci nedali souhlas k jinému převodu,
- likvidátoři, i když byli jmenováni soudem, byli povinni řídit se jednohlasným rozhodnutím společníků,
- peníze, kterých nebylo během likvidace zapotřebí, rozdělily se prozatím mezi společníky,²
- vnesl-li některý společník do společnosti věc, nahradila se v penězích, nazpět mu nebyla vrácena; nebyla-li oceněna, nahradila se mu podle ceny, kterou věc měla v době jejího předání do společnosti,
- po skončení likvidace odevzdaly se spisy do úschovy některému z bývalých společníků nebo někomu jinému; jestliže by nedošlo k dohodě, rozhodoval o tom soud,³
- společníkům zůstalo zachováno právo do uložených spisů nahlížet a také je užívat.

Pokud pak šlo o komanditní společnost na akcie, pak ani úprava likvidace nebyla nijak zvlášť odlišná. Čl. 202 stanovil, že po zrušení společnosti není dovoleno jmění mezi společníky rozdělit dříve než po projití jednoho roku ode dne, kdy se zrušení společnosti zapsalo do obchodního rejstříku. Z čl. 205 vyplývalo, že likvidaci vykonají osobně ručící společníci a jedna nebo více osob určených valným shromážděním komanditistů, nestanovila-li společenská smlouva jinak.

¹ Pokud jde o akciové společnosti, pak namísto všech členů vykonávalo likvidaci představenstvo, jestliže společenská smlouva nebo usnesení akcionářů neurčila jinak.

² Po zaplacení dluhů se jmění společnosti rozdělilo mezi akcionáře podle poměru jejich akcií, ale až po jednom roce, ve kterém musel být zapsán vstup společnosti do likvidace do obchodního rejstříku a likvidace oznámena třikrát ve veřejných novinách.

³ U akciové společnosti se veškeré spisy musely uložit na místě, které určil soud a uschovaly se po dobu 10 let.

Je tedy možno učinit dílčí závěr, že obchodní rakouský zákoník položil základ pro úpravu likvidace a že již v době téměř před 150 lety byla právní úprava s tou dnešní dosti podobná. Odlišnosti lze spatřovat zejm. v tom, že likvidátoři byli podřízeni jednolichnému rozhodnutí společníků (u v. o. s.) a že během likvidace bylo i možné rozdělit peníze mezi společníky. Zmínovat odlišnost u komanditní společnosti na akcie není účelné, protože tuto společnost naše právní úprava nezna.

II.

Rakouský obchodní zákoník nejenže položil základ pro úpravu likvidace obchodních společností, ale stal se i předlohou pro úpravu likvidace v dalších předpisech. Tím byl např. i zákon 70/1873 z. ř. o zřizování společenstev a o právech a povinnostech členů jejich, označovaný jako první družstevní zákon. Ten upravoval mj. i zřizování družstev, ale i jejich likvidaci. Ta je upravena v části čtvrté §§ 41–52.

Oproti úpravě v rakouském obchodním zákoníku byl stanoven postup pro rozdělení peněz po provedené likvidaci. Likvidátoři byli povinni nejdříve uspokojit věřitele družstva podle dospělosti jejich pohledávek, z toho co zbylo zaplatit členům členské podíly. Jestliže peníze nestačily, rozdělily se poměrně. Zbyly-li peníze po zaplacení všech dluhů a vyplacení členských podílů, rozdělily se mezi členy podle toho, co musela povinně stanovit společenská smlouva o rozdělení zisku.

Povinností likvidátorů bylo také sestavit bilanci a v případě, že jmění družstva nestačilo k vyrovnání dluhů, museli navrhnout prohlášení konkurzu a tuto skutečnost oznámit valnému shromáždění.

Likvidátoři byli solidárně odpovědní za porušení povinností stanovených valným shromážděním.

První družstevní zákon, který vyšel za 10 let po vydání obchodního zákoníku, stanovil likvidátorům další povinnosti, které, jak lze předpokládat, vedly ke zkvalitnění celého procesu likvidace.

Za několik málo let doznala úprava akciových společností obsažená v obchodním zákoníku určitých kvalitativních změn na základě vydání nařízení ministerstev vnitra, financí, obchodu, práv a organizace, pod č. 175/1899 z. ř., jímž se vyhlašuje regulativ pro zřizování a přeměňování akciových společností v oboru průmyslu a obchodu. Likvidace společností však zůstala stranou pozornosti, určitá menší zmínka byla uvedena v § 55 ve čtvrtém odstavci. Ten stanovil, že rozsah plných mocí likvidátorů je upraven obchodním zákonem v čl. 244 odst. 2 a na likvidaci se vztahují články 137 an. Jedná se tedy o úpravu týkající se veřejné obchodní společnosti, která však dopadá i na likvidaci akciových společností, jak už bylo zmíněno výše.

Dalším zákonem, který podrobně upravoval likvidaci, byl zákon č. 58/1906 ř. z., o společnostech s ručením omezeným. Ten zakotvil nejen zcela nový druh obchodních společností, ale i jejich likvidaci. Ve druhém oddílu nazvaném O likvidaci v § 89–96 stanovil, že:

- likvidátory jsou jednatelé, nestanoví-li společenská smlouva nebo usnesení společníků, že jimi budou jiné osoby,

- likvidátory z jiných osob může jmenovat i soud (na návrh dozorčí rady nebo společníků, jejichž vklady dosáhly desetinu kmenového kapitálu), které může z důležitých důvodů kdykoliv odvolat,
 - v § 90 se uvádí, že je třeba dodržovat ustanovení čl. 136, 137 odst. 1 a 139 obchodního zákoníku, tedy, že *je-li více likvidátorů, jednají společně, není-li výslovně stanoveno, že může jednat každý z nich sám, *co je cílem likvidace, *jak se likvidátoři podepisují,
 - i soudem jmenovaní likvidátoři musí se řídit usnesením společníků,
 - dosud nesplacené vklady společníků musí být zaplacený jen v případě, je-li to nutné pro uspokojení věřitelů,
 - jmění společnosti může být jako celek zpeněženo jen na základě usnesení společníků učiněného většinou tří čtvrtin odevzdaných hlasů,
 - likvidátoři musí sestavit rozvahu ihned při začátku likvidace a pak každý rok,
 - peníze musí být použity na uspokojení věřitelů,
 - majetek lze rozdělit mezi společníky až po uhrazení a zajištění dluhů po uplynutí tří měsíců od oznámení vstupu společnosti do likvidace,
 - u soudu je třeba uložit částky nevyzvednuté věřiteli nebo společníky, ještě před ukončením likvidace,
 - není-li jiné odchýlné úpravy, na likvidátory se vztahují všechna ustanovení o jednatelech,
 - až do ukončení likvidace se nemění právní poměry společníků mezi sebou a ke společnosti, jakož i společnosti ke třetím osobám a práva a povinnosti dozorčí rady,
 - po ukončení likvidace požádají likvidátoři, na základě usnesení společníků, o výmaz likvidační firmy,
 - knihy a papíry zaniklé společnosti se odevzdají některému společníkovi nebo jiné osobě do úschovy na dobu 10 let, soud ustanoví osobu uschovatele, nestanoví-li společenská smlouva nebo usnesení společníků něco jiného,
 - nahlížet do těchto spisů mohou společníci a jejich právní nástupci, věřitelé společnosti pak po zmocnění soudem,
 - bude-li po likvidaci zjištěn další majetek, soud na návrh některého účastníka opět povolá dosavadní likvidátory nebo jmenuje nové likvidátory,
 - předpisy o likvidaci budou použity i v případě, byla-li společnost zrušena nařízením správního úřadu nebo usnesením obchodního soudu,
 - likvidace se nevykoná, jestliže všechny obchodní podíly nabyde stát, země nebo některá obec nebo převezme-li jmění zrušené společnosti jako celek včetně dluhů smlouvou a prohlásí-li, že se vzdává toho, aby byla likvidace provedena,
 - likvidace se nevykoná i tehdy, když jmění společnosti jako celek včetně dluhů převede se na některou akciovou společnost za přenechání jejich akcií nebo jinou společnost s ručením omezeným za přenechání jejich obchodních podílů.
- Na základě těchto skutečností lze opět konstatovat, že úprava je podrobnější než úprava v předchozích zákonech a že v úpravě likvidace společnosti s ručením omezeným najdeme již určitá ustanovení, která současná právní úprava nazývá přeměny, kdy se ruší obchodní společnosti bez provedení likvidace.

Zák. č. 58/1906 ř. z., jakož i zák. č. 1/1863 ř. z., obchodní zákoník byly zrušeny zák. č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, a to bez jakékoliv náhrady.

III.

Po únoru 1948 došlo u nás ke změně společenských poměrů, toto období v oblasti práva je možno označit např. i tak, že se doposud dobrá a osvědčená platná právní úprava opustila a řada věcí se začala upravovat více či méně odlišně, bohužel v převážně řadě případů, ke škodě věci. Pokud šlo o právní úpravu likvidace, v té se však naštěstí mnoho nezměnilo, jak uvedu dále.

Po únoru 1948 upravoval likvidaci např. zákon č. 187/1948 Sb., o Ústřední radě družstev (ÚRD). Ten (v podstatě započal deformaci našeho družstevnictví) umožnil zrušit družstvo příslušným ministerstvem (!), aniž by upravil samotnou úpravu likvidace. V oblasti družstevnictví tak začal působit stát, který měl téměř neomezené možnosti a je otázkou, zda v té době byly vůbec vydány nějaké pokyny týkající se likvidace zrušených družstev.

Zákon o ÚRD byl účinný poměrně krátkou dobu. Zrušil jej zákon 53/1954 Sb., o lidových družstvech a o družstevních organizacích, avšak v deformaci družstevnictví pokračoval, což vyplývalo nejen ze ztráty práva družstva rozhodovat o svých záležitostech, ale i z úpravy likvidace obsažené v § 33–35.

Likvidátorům byly stanoveny určité povinnosti a z celkového kontextu úpravy vyplynulo, že smyslem likvidace je uspořádání majetkových poměrů zrušeného družstva. Družstvo sice mohlo zrušit usnesení valné hromady, avšak to podléhalo ještě schválení nadřízeného orgánu, kterými byly ústřední svazy družstev (spotřebních, výrobních a bytových). Hlavními rysy úpravy likvidace byly následující:

1. Likvidátoři mohli být zvoleni valnou hromadou družstva, příp. určení družstevní organizací, která družstvo zrušila.
2. Ustanovením likvidátorů přestalo působit představenstvo.
3. Jestliže nebyli určení likvidátoři, provedlo likvidaci představenstvo družstva.
4. Likvidátoři odpovídali rukou společnou a nerozdílnou za škodu způsobenou porušením povinností družstvu nebo jeho věřitelům.
5. Likvidátoři byli povinni dokončit jednání, která byla v běhu, zpeněžit jmění družstva, uspokojit věřitele družstva a vrátit podíly členům.
6. Likvidátoři byli povinni při zahájení své činnosti sestavit rozvahu.
7. Členské podíly mohly být vráceny teprve po uhrazení nebo zajištění pohledávek všech věřitelů družstva. Nestačil-li majetek družstva k úplné úhradě členských podílů, uhradily se tyto podíly poměrně podle jejich výše.
8. Jmění zbylé po úhradě všech závazků družstva, vrácení členských podílů a po úhradě likvidačních výloh připadlo ústřednímu svazu družstev.

Odhlédneme-li od naprosté ztráty samostatnosti družstev rozhodovat o svých záležitostech a povinnosti odevzdat jmění zbylé po likvidaci nadřízenému orgánu, pak v právní úpravě likvidace nedošlo k žádným podstatným změnám. Šlo úpravu, kterou znaly i zákony z dřívější doby.

Jak už jsem zmínila výše, nový občanský zákoník č. 141/1950 Sb. mj. zrušil zákon č. 1/1863 ř. z. a zákon č. 58/1906 ř. z. V § 563 stanovil, že společnosti zřízené podle dřívějšího obchodního práva (a společnosti podle obecného zákoníka občanského) zanikají dnem 1. 1. 1951 a jejich majetkové vypořádání – tedy vstup do likvidace – se řídí dřívějším právem.

V období po roce 1950 – v podstatě až do roku 1989 – docházelo k vydávání velkého množství právních předpisů, zejména však nižší právní síly. Likvidace se týkalo např. vládní nařízení č. 3/1953 o podnicích státního obchodu. To v § 16 stanovilo, že podnik státního obchodu (který měl právní subjektivitu) mohl zrušit ministr vnitřního obchodu v dohodě s ministrem financí a určit, jak bude s majetkem zrušeného podniku naloženo. Ministr vnitřního obchodu jmenoval a odvolával likvidátora a ten podal návrh na zrušení podniku do podnikového⁴ rejstříku. Likvidátor mohl zpeněžit majetek zrušeného podniku (§ 17), jen pokud o něm nestanovil ministr jinak. Likvidační přebytek likvidátor odvedl státu.

Úpravu likvidace obsahoval např. i zák. č. 51/1955 Sb., o národních podnicích a některých jiných hospodářských organizacích. V ust. § 37 stanovil, že neučinil-li příslušný ministr opatření (o tom, že „celý majetek a všechny závazky zrušeného národního podniku se převedou na jiné právnické osoby státního socialistického sektoru“), provede se likvidace podle předpisů, které vydá ministr financí.

Tímto předpisem byla vyhláška ministra financí vydaná 31. 12. 1953 a publikovaná pod č. 19/1954 v Úředním listě, která měla velice „dlouhý život“. Vyhláška byla poměrně obsáhlá a vztahovala se na likvidace všech rozpočtových, hospodářských a jiných organizací, které byly napojeny na státní rozpočet a byly účetními jednotkami. Za zmínku stojí následující:

- dnem zrušení vstoupila každá zrušená organizace do likvidace,
 - k provedení likvidace určil orgán, který nařídil likvidaci, zpravidla organizaci, která převzala působnost a úkoly zanikající organizace s určením osoby odpovědné za provedení likvidace. Likvidaci ovšem mohla provádět i sama zanikající organizace,
 - povinností likvidátora bylo zveřejnit oznámení o vstupu do likvidace v Úředním listu, soustředit peněžní prostředky zanikající organizace na jednom běžném účtu u jednoho peněžního ústavu, prodat nejehospodárnějším a nejrychlejším způsobem majetek zanikající organizace a vypořádat její závazky na daních, dávkách, poplatcích a ostatních závazcích, podávat orgánu, který nařídil likvidaci, čtvrtletní a roční hlášení o průběhu likvidace a podat konečnou zprávu o průběhu likvidace,
 - do 30 dnů od vstupu do likvidace vypracovat likvidační plán s rozpočtem likvidace a mimořádnou rozvahu ke dni vstupu do likvidace, stanovit lhůtu, do níž má být likvidace skončena, spolu s rozpočtem likvidace,
 - organizace provádějící likvidaci byla povinna odvést výtěžek likvidace do 3 týdnů po skončení likvidace na obrátový účet ústředního úřadu, na jehož rozpočet byla zanikající organizace napojena,
 - nevypořádané závazky zanikající organizace po skončení likvidace pak uhradil orgán, kterému byl odveden konečný výtěžek likvidace, i když skončila schodkem.
- Orgán, který nařídil likvidaci, mohl však stanovit, že majetek zanikající organizace může být převeden na jinou organizaci, mohl rovněž stanovit, že od likvidace upustí, bude-li majetek zanikající organizace jako celek převeden na organizaci, na niž přechází působnost a úkoly zanikající organizace.

⁴ Se změnou názvu z obchodního na podnikový rejstřík došlo i ke změně právní úpravy tohoto instrumentu.

Úpravu likvidace, obsaženou v této vyhlášce, bylo možno vztáhnout i pro likvidaci⁵ jiných organizací s tím, že v takovém případě nebylo možno použít ustanovení o tom, že nevypofádané závazky zanikající organizace po skončení likvidace uhradí orgán, kterému byl odveden konečný výtěžek likvidace, i když tato skončila schodkem.

Hospodářský zákoník č. 109/1964 Sb. byl v éře socialistického hospodářství jedním z nejdůležitějších zákonů. Ten obsahoval v § 49 odst. 3 toto ustanovení: Orgán, který státní hospodářskou organizaci zrušil, učiní zpravidla opatření o veškerém jejím majetku a závazcích. Neučiní-li tak, provede se její likvidace. Likvidaci upraví prováděcí předpisy.

Toto ustanovení se však vztahovalo jen na státní hospodářské organizace.⁶ Kromě nich hospodářský zákoník upravoval právní poměry dalších socialistických organizací, tedy družstevních, společenských a jiných socialistických. Vzhledem k tomu, že těžiště právní úpravy v hospodářském zákoníku se týkalo státních hospodářských organizací, byla řada otázek – a k nim patřila i úprava likvidace – pro zbývající socialistické organizace ponechána úpravě směrnic a jiných podzákonných aktů družstevních nebo společenských orgánů. Směrnic a nařízení těchto orgánů bylo velké množství, často se měnily a orientace v nich byla mnohdy nadlidským úsilím. Je však nutno zdůraznit, že směrnice a nařízení těchto orgánů velice často kopírovaly úpravu vztahující se na státní hospodářské organizace, pochopitelně s řadou odlišností právě s ohledem na daný druh té které socialistické organizace.

Likvidace socialistických organizací byla právní úpravou umožněna, avšak jak před vydáním hospodářského zákoníku, tak i po celou dobu jeho účinnosti, byla velice sporadicky využívána. Proto nebylo nutné ani měnit právní úpravu, kterou obsahovala výše uvedená vyhláška ministra financí z r. 1953. Komentář k hospodářskému zákoníku vydaný v roce 1984 se u zmíněného § 49 na platnost této vyhlášky odvolával.⁷ Právní úprava likvidace platila bez jakékoliv změny téměř 50 let.

IV.

Ještě před nabytím účinnosti obchodního zákoníku nabyl účinnost zákon č. 111/1990 Sb., o státním podniku. Ten likvidaci neupravoval, v §§ 15 a 16 pouze stanovil, že podnik zaniká i likvidací, návrh na výmaz z podnikového rejstříku podává likvidátor, který měl rovněž oznamovací povinnost informovat všechny subjekty, které byly zánikem podniku dotčeny.

V r. 1997 byl tento zákon nahrazen novým zákonem č. 77/1997 Sb. Likvidace státního podniku je obsažena v § 9 tak, že likvidátora jmenuje a odvolává zakladatel, který rovněž stanoví jeho odměnu. Pokud o zrušení podniku rozhodne soud, pak ten jme-

⁵ Podle § 15 této vyhlášky šlo o ty organizace, kdy konečný výtěžek likvidace se musel odvést do státního rozpočtu.

⁶ Státní organizace, kromě hospodářských, byly členěny na rozpočtové a jiné státní organizace. Do posledně uvedených patřily organizace příspěvkové a účelové fondy.

⁷ Viz Hospodářský zákoník a předpisy související zpracované JUDr. Karlem Čapkem, DrSc., Panorama Praha, str. 105.

nuje a odvolává likvidátora, avšak s přihlédnutím k vyjádření zakladatele a také určí způsob stanovení jeho odměny.⁸

Povinností likvidátora státního podniku je:

předložit zakladateli likvidační účetní rozvahu, přehled o jmění zrušovaného podniku, účetní závěrku ke dni skončení likvidace, konečnou zprávu o průběhu likvidace a další informace stanovené zakladatelem, převést likvidační zůstatek zakladateli (ten se pak převede do státních finančních aktiv). Na likvidaci státního podniku se použije i úprava platná pro likvidaci obchodních společností.

Nejdůležitějším **současným** zákonem, upravujícím likvidaci, je obchodní zákoník. V době nabytí své účinnosti, tedy v r. 1992, zakotvil likvidaci v §§ 70–75. Odlišnost od předchozích úprav spočívala zejm. v tom, že ji bylo možno provést jen podle této úpravy a že zápisem likvidátora do obchodního rejstříku na něho přechází působnost statutárního orgánu jednat ve vyjmenovaných věcech (§ 72). Jestliže nebyl likvidátor jmenován statutárním orgánem bez zbytečného odkladu, musel být jmenován soudem a mohla jím být jen fyzická osoba. Soud mohl vždy likvidátora odvolat, jestliže porušil své povinnosti a nahradit ho jinou osobou. Ke dni skončení likvidace sestavil likvidátor účetní závěrku a předložil ji společníkům ke schválení spolu s konečnou zprávu o průběhu likvidace a návrhem likvidace na rozdělení likvidačního zůstatku. Společníkům nemohl poskytnout plnění z důvodů jejich nároku na podíl na likvidačním zůstatku dříve, než byly uspokojeny nároky všech známých věřitelů. Odměnu likvidátora určil statutární orgán, případně soud.

Důležitost a význam úpravy likvidace v obchodním zákoníku potvrdil i § 20a obč. zák., který v odst. 4. stanoví, že ustanovení o likvidaci obchodních společností se přiměřeně použijí i pro likvidaci jiné právnické osoby, pokud z ustanovení upravujících tyto právnické osoby nevyplývá něco jiného.

Právní úprava likvidace v obchodním zákoníku byla v průběhu doby doplněna a zpřesněna. Změny se týkají zejm. toho, že

1. likvidátorem nemusí být jen fyzická osoba,
2. soud, v případě že rozhodne o likvidaci, může jmenovat likvidátorem i bez jeho souhlasu některého ze společníků nebo statutární orgán anebo člena statutárního orgánu, ti se nemohou vzdát své funkce, mohou však být za určitých podmínek odvoláni,
3. došlo ke zpřesnění povinností likvidátora,
4. společník, který nesouhlasil s návrhem na rozdělení likvidačního zůstatku, se může v prekluzivní lhůtě obrátit na soud, aby přezkoumal výši podílu na likvidačním zůstatku,
5. odměna likvidátora se stanoví vyhláškou ministerstva spravedlnosti,
6. je stanoven postup likvidátora při zpeněžení majetku společnosti, která byla zrušena v důsledku skutečností uvedených v § 68 odst. 3 písm. f, g, a má majetek, který nepostačuje k úhradě všech závazků,

⁸ Je otázkou, jak bude stanovena odměna likvidátora, zda se bude soud řídit i vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 479/2000 Sb. o odměně likvidátora nebo člena orgánu obchodní společnosti jmenovaného soudem, či bude stanovena jiným způsobem.

7. vložení nových ustanovení §§ 75a, 75b, přičemž jen § 75b je novým ustanovením. To se týká postupu, zjistí-li se dosud neznámý majetek až po skončení likvidace společnosti a po výmazu společnosti z obchodního rejstříku.

Na základě zjištěného srovnání ve výše uvedených právních předpisech o úpravě likvidace – od roku 1863 až po současnost – lze dospět k závěru, že

- všechny právní úpravy uváděly, kdo může být likvidátorem,
- současná právní úprava v obchodním zákoníku (společně se socialistickou úpravou) je zatím nejpodrobnější,
- v žádném právním předpise neexistuje ustanovení, jaké požadavky musí likvidátor pro výkon své funkce splňovat.

V.

Všechny právní předpisy, ať už rakouské, socialistické či současné, vždy uváděly, kdo může být likvidátorem, jaké musí splňovat předpoklady, to už neurčovaly. Kdo podle současné právní úpravy obsažené v obchodním zákoníku může být likvidátorem? Osoba fyzická (§ 71 odst. 1 obch. z.) nebo některý ze společníků, statutární orgán nebo člen statutárního orgánu (§ 72 odst. 2). Avšak i společníkem nebo i členem statutárního orgánu (s výjimkou společnosti s ručením omezeným) může být i právnická osoba. V takovém případě musí určit fyzickou osobu, která bude jejím jménem vykonávat funkci likvidátora. Předpoklady či požadavky kladené na výkon této funkce musí být dovozovány z jiných ustanovení obchodního zákoníku.

Z ust. § 70 odst. 3 obch. z. vyplývá, že jmenováním likvidátora přechází na něj působnost statutárního orgánu činit určité právní úkony jménem společnosti (a ty vyplývají z § 72 obch. z.).⁹ Musí proto i likvidátor splňovat požadavky kladené na statutární orgány, ty se poněkud liší podle jednotlivých druhů obchodních společností.

Pokud jde o osobní společnosti, pak likvidátor musí splňovat všeobecné podmínky provozování živnosti podle zvláštního právního předpisu (zákon o živnostenském podnikání) a současně nesmí u něho existovat překážky provozování živnosti stanovené tímto zákonem.

Pro výkon těchto funkcí v kapitálových společnostech pak je, vedle již uvedených požadavků, podle mého názoru, ještě třeba splnění další povinnosti. Ta vyplývá z ust. § 194 odst. 5–6 a spočívá v zachování mlčenlivosti o důvěrných informacích a skutečnostech, jejichž prozrazením by mohl likvidátor společnosti způsobit škodu. Kdyby tuto povinnost porušil, vznikla by mu odpovědnost k náhradě škody.

Rozhodnou-li se tedy společníci nebo příslušný orgán společnosti pro zrušení společnosti a pro vstup do likvidace, nese toto rozhodnutí nikoliv jednoduchou otázku,

⁹ Těmito úkony jsou ten, ty, které směřují k likvidaci společnosti. Při výkonu této působnosti likvidátor plní závazky společnosti, uplatňuje pohledávky a přijímá plnění, zastupuje společnost před soudy a jinými orgány, uzavírá smíry a dohody o změně a zániku práv a závazků a vykonává práva společnosti. Nové smlouvy může uzavírat jen v souvislosti s ukončením nevyřízených obchodů, nebo je-li to potřebné k zachování hodnoty majetku společnosti nebo k jeho využití, nejedná-li se o pokračování v provozu podniku. Likvidátor je oprávněn jednat jménem společnosti též ve věcech zápisu do obchodního rejstříku.

koho jmenovat likvidátorem, přičemž si nemusí být vědomi požadavků kladených na výkon této funkce nebo mohou tyto požadavky i ignorovat.

Jde-li o zrušení společnosti soudem, pak tato otázka odpadá, protože likvidátora určí soud a jmenuje jej ze seznamu správců konkursní podstaty. (Pro zapsání osob do tohoto seznamu je třeba splnění určitých předpokladů, tzn., že správce konkursní podstaty bude vždy kvalifikován i pro funkci likvidátora). Potom odpadne i problém, který může nastat, bude-li likvidátorem jmenován někdo, kdo požadavky kladené na likvidátora nebude splňovat. Lze si představit, že společníci osobních společností či valná hromada kapitálových obchodních společností budou jmenovat určitou osobou do funkce likvidátora a nebudou zkoumat, zda má dané předpoklady. Likvidace bude probíhat, příp. už byla i ukončena, a dodatečně bude některým společníkem, příp. oprávněnou osobou napadnuto, že likvidátor nesplňoval výše uvedené požadavky. Je to důvod pro zrušení likvidace a jmenování nového likvidátora, půjde o platně či neplatně provedenou likvidaci? Mám zato, že na tuto otázku mohou být různé názory. Ani jsem nezjistila žádný judikát.

VI.

Kromě výše uvedených předpisů, zabývajících se likvidací a v souvislosti s tím i osobami likvidátorů, v řadě speciálních zákonů je problematika likvidace a osob likvidátorů upravena poněkud odlišným způsobem. Pro ilustraci uvádím např.:

- Zák. č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování. Ten v § 133 stanoví konkrétním osobám, ke kterým patří i likvidátor, povinnost zachovávat mlčenlivost o služebních věcech, které se dotýkají zájmů investiční společnosti nebo investičního fondu nebo akcionářů nebo podílníků fondu kolektivního investování.
- Zák. č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu v § 198 stanoví, že komise pro cenné papíry vede seznam osob, které mohou být jmenovány likvidátorem investiční společnosti nebo investičního fondu. Do seznamu mohou být zapsány osoby, které o to požádají, jsou způsobilé k právním úkonům, jsou odborně způsobilé a důvěryhodné a nebyly v posledních pěti letech z tohoto seznamu vyškrtnuty. Náležitosti žádosti o zápis do seznamu a její přílohy stanoví prováděcí předpis.
- Zák. č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví ve znění pozdějších předpisů v § 37 stanoví, že v případě likvidace pojišťovny i zajišťovny určí ministerstvo financí likvidátora ze seznamu, který vede a stanoví mu i odměnu. Likvidátorem však nemůže být osoba, která byla auditorem, odpovědným pojistným matematikem nebo měla k pojišťovně či zajišťovně takový vztah, který by byl překážkou řádného výkonu likvidace. Ministerstvo si může vyžádat jakékoliv doklady o úkonech likvidátora a likvidátor tak musí učinit bez zbytečného odkladu.
- Zák. č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech ve znění pozdějších předpisů stanoví v § 13, že družstevní záložnu může zrušit soud a nařídí její likvidaci, na základě návrhu orgánu státní správy, orgánu nebo člena družstevní záložny nebo osoby, která osvědčí právní zájem, za předpokladu, že byly porušeny povinnosti dané zákonem. Ustanovení obchodního zákoníku o likvidaci se použijí přiměřeně.

Úprava v těchto zákonech není příliš odlišná od úpravy v obchodním zákoníku, je však důležité zjištění, že jak komise pro cenné papíry, tak i ministerstvo financí vedou zvláštní seznamy osob, které mohou být likvidátory. Jestliže pro komisi pro cenné papíry vytyčuje právní úprava, jaké předpoklady musí eventuální likvidátoři splňovat, pro ministerstvo financí právní předpis nic takového nestanoví.

Současná právní úprava obsažená ve vyhl. 250/2005 Sb. zavedla formuláře pro zápisy do obchodního rejstříku. Mezi nimi jsou i ty, na základě nichž se zapisují likvidátoři obchodních společností a dalších subjektů. Formuláře jsou jak pro fyzické, tak i právnické osoby. Kromě určitých identifikačních údajů likvidátorů, formuláře nepožadují údaje o jejich kvalifikačních předpokladech.

VII.

V návrhu nového občanského zákoníku (znění z r. 2007) se předpokládá, že pouze v něm bude obsažena úprava likvidace všech právnických osob, tedy i obchodních společností a družstev. Jde o § 154 an. Úprava se tedy z obchodního zákoníku přesouvá a lze konstatovat, že bude podrobnější a přesnější a tím i rozsáhlejší než je úprava současná. Tak např. je stanoveno, že likvidátor musí splňovat stejné požadavky, jaké zákon předepisuje pro členství ve statutárním orgánu právnické osoby, podrobněji je zpracována problematika uspokojování pohledávek a nákladů rozdělených do tří skupin v případě, že likvidační podstata nepostačuje ke splnění všech dluhů, postup v případě, že se nepodaří celou likvidační podstatu zpeněžit, postup a postavení věřitelů při nabídce či odmítnutí převzetí likvidační podstaty, povinnost likvidátora postupovat podle pokynů příslušného orgánu, který poskytl plnění z veřejných rozpočtů nebo plnění účelově vázané k dosažení veřejně prospěšného cíle.

Podle mého názoru jde o úpravu, která si zaslouhuje uznání, považuji ji za velice dobrou. Přes nespornou podrobnost úpravy, považovala bych za vhodné věnovat pozornost jednomu velice důležitému problému:

pouze vyhláška z r. 1953 stanovila povinnost likvidátorům určit potřebný čas pro provedení likvidace. A ačkoliv jde o předpis z hlubokého totalitního režimu, domnívám se, že by povinností likvidátora mělo být, alespoň orientačně a po předběžném seznámení se s rozsahem likvidace, oznámit obchodní společnosti či soudu, jak dlouhý čas bude potřebný pro provedení likvidace. Nejsou zcela neobvyklé případy, že se likvidace protahuje, a to i úmyslně, na neúnosně dlouhou dobu.

V případě, že jste to dočetl až sem, vážený pane profesore, přeji k Vašemu jubileu hodně zdraví, hodně zdraví, hodně zdraví.